

вжиття заходів щодо притягнення посадових осіб до кримінальної відповідальності за умисне невиконання ними рішення суду конституційної юрисдикції, про що ухвалює відповідну постанову.

Таким чином, діюче національне законодавство передбачає регулювання виконання рішень КСУ, але ці норми носять здебільшого диспозитивний характер, не містять чіткого порядку виконання рішень КСУ та механізму контролю щодо ефективності виконання таких рішень. Це призводить до неправильного розуміння своїх обов'язків сторонами конституційного провадження і відповідними органами та особами, які задіяні у процесі виконання рішень КСУ, подальшого невиконання рішень взагалі, ускладнення процесу застосування правових норм, а в майбутньому може призвести до поширення правового нігілізму, негативної репутації КСУ та інших органів, а також знецінення Основного Закону.

Труднощі врегулювання виконання рішень КСУ пов'язані з його особливою правовою природою та призначенням. Якщо рішення суду, що входить до складу системи судоустрою України (далі – суд), стосується конкретних правовідносин та, як правило, конкретно визначених суб'єктів, а також може мати наперед встановлений спосіб виконання, то для суду конституційної юрисдикції це не є характерним. Встановити вичерпний перелік конкретних правовідносин, на які поширюється те чи інше рішення КСУ, визначити суб'єктів, які мають виконувати таке рішення у певний спосіб, а головне, здійснити всебічний контроль за виконанням, вкрай важко.

Слід зазначити, що виконання рішення суду може відбуватися двома шляхами: добровільним та примусовим, основним завданням яких є забезпечення реалізації рішення суду. Однак, говорячи про виконання рішення суду конституційної юрисдикції, застосовувати за аналогією принципи та механізми добровільного та примусового виконання не вбачається можливим, оскільки розмежувати навіть теоретично ці способи виконання на прикладі рішення КСУ дуже важко.

При цьому слід зауважити, що виконання рішень КСУ має більшу схильність до характеристик виключно добровільного виконання у зв'язку з тим, що нормативного закріплення чи практичної основи механізму примусового виконання рішення КСУ наразі не існує.

Згідно Закону України «Про органи та осіб, що здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02 червня 2016 р. № 1403-VIII примусове виконання рішення суду здійснюється органами та особами, які спеціально уповноважені на це. Для такого виконання визначені не тільки уповноважені органи і особи, але й нормативно передбачена спеціальна процедура. Нормативно-правовими актами, що регулюють примусове виконання рішень суду та інших органів, не передбачено виконання рішення суду конституційної юрисдикції.

Як наслідок, в правовій дійсності наразі наявна ситуація, при якій рішення КСУ визнані обов'язковими для виконання, однак таке визнання не має фундаментом жодної реальної примусової сили.

УДК: 343.98

ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ПЕРЕВІРКИ ОБСТАВИН ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ НА ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

С. О. Патюк, І. А. Щербак

Україна будує правову державу, прагне стати рівноправним членом європейської спільноти. Прийняття в 2012 році нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) наблизило нашу державу до європейських стандартів кримінального судочинства.

Статтею 214 КПК України передбачений початок досудового розслідування. До цієї статті з моменту набрання чинності кодексу неодноразово вносилися зміни, що свідчить про важливість нормативних порядків, які в ній закріплені.

В. Г. Дрозд зазначає, що чітка правова регламентація процесуальної діяльності саме на першому етапі досудового провадження є передумовою законності й обґрунтованості подальшого розслідування та судового розгляду справи. У зв'язку з цим належну увагу треба приділити дослідженню основних питань, пов'язаних з початковим етапом кримінальної процесуальної діяльності [1].

Проблематика початку досудового розслідування входить до сфери досліджень Ю. П. Аленіна, Ю. М. Грошевого, В. Г. Дрозда, Л. М. Лобойка, М. А. Погорецького, О. Ю. Татарова, Д. В. Філіна, В. Ю. Шепітька та інших науковців. Не дивлячись на наявність наукових розробок в цьому напрямі, у вітчизняній науці залишаються не вирішеними проблеми, які стосуються початку досудового розслідування. Для уникнення в слідчій практиці проблемних ситуацій вже на початку досудового розслідування, процедура перевірки «обставин вчинення кримінального правопорушення» потребує процесуального уточнення, що і є метою цієї статті.

Відповідно ч. 1 ст. 214 КПК України слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) та розпочати розслідування. З появленням нового кодексу відмовилися від прийняття процесуального рішення про порушення кримінальної справи та попередньої перевірки.

Зазначимо, що чинний КПК України не надає пояснення з приводу розуміння «обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення», також процедури їх перевірки. Не містить кодекс й поняття «приводів та підстав» до початку кримінального провадження.

У 2018 році було внесено зміни до КПК України та ч. 3 ст. 214 викладено в редакції, яка хоч й передбачила можливість перевірки «обставин вчинення кримінального правопорушення», шляхом відібрання пояснень, проведенень медичного освідування та інше, але обмежила можливості такої перевірки виключно для категорії кримінального правопорушення – кримінальний проступок. Щодо злочину, то у невідкладних випадках до внесення відомостей до ЄРДР слідчим може бути проведений тільки огляд місця події.

У Кримінально-процесуальному кодексі 1960 року у структурі так званих «підстав до порушення кримінальної справи» виділяли: 1) процесуальний елемент – достатні дані, що вказують на наявність ознак злочину; 2) кримінально-правовий елемент, до складу якого входили ознаки злочину, завдяки яким можна було отримати уявлення про його зовнішню характеристику і які давали уявлення про його внутрішню характеристику. Рішення про порушення кримінальної справи приймалося за наявності такого (необхідного) мінімуму ознак злочину і ознак складу злочину: суспільної небезпечності, протиправності, об'єкта і об'єктивної сторони злочину. Перевірка наявності ознак злочину в діянні, на яке вказував заявник, була певною пізнавальною діяльністю, що дозволяла вибирати із загальної маси повідомлень та заяв про злочини ті, що були про некримінальні події. Здійснювали таку діяльність працівники оперативних підрозділів за допомогою передбачених законом засобів.

Зазначене має наслідком, що в слідчій практиці виникає досить поширена ситуація, коли при надходженні заяви чи повідомлення з викладом обставин, що суперечливо свідчать про вчинення кримінального правопорушення, слідчий зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР та розпочати розслідування, адже ч. 4 ст. 214 КПК з жодних причин не допускає можливості відмови у прийнятті заяви чи повідомлення про злочин.

Отже, під час застосування ст. 214 КПК України щодо початку досудового розслідування виникає необхідність у механізмі перевірки заяв та повідомлень про кримінальне правопорушення. Спроба запровадити хоча б якийсь механізм перевірки заяв та повідомлень вбачається в змісті пунктів 1.14 Розділу II Положення про ЄРДР. Зазначається, що при внесенні до ЄРДР відомостей про короткий виклад обставин, що

можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (фабули), в обов'язковому порядку відображаються дата, час, адреса, місце, спосіб, знаряддя, засоби та інші особливості вчинення кримінального правопорушення, розмір збитків, прізвище фізичної особи (осіб) або дані про юридичну особу (осіб), яка (які) є потерпілою (потерпілими), дані про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення та ін. Але спосіб перевірки та отримання даної інформації ці нормативні акти не містять.

Більш менш питання прийняття заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події визначені у Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, затвердженому Наказом Міністерства внутрішніх справ України № 100 від 8 лютого 2019 року. Так, усні заяви (повідомлення) вносяться до протоколу прийняття заяви про кримінальне правопорушення та іншу подію, а письмові – підлягають прийняттю та реєстрації з попередженням заявника про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину, як передбачено ст. 383 КПК України.

Хотілося б ще зазначити, що відсутність хоча б якогось механізму (процедури) перевірки заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення відповідно призводить до збільшення в рази навантаження на одного слідчого.

На думку Ю. П. Аленіна, процесуальний порядок, запропонований ст. 214 КПК України не враховує загальні положення процесуальної діяльності та національні правові традиції. Науковець зазначає, що будь-яка галузь процесуального права має передбачати попередній, перевірочний, фільтраційний етап перед основним провадженням, специфікою кримінального судочинства є й те, що в ньому кілька основних проваджень, серед яких й досудове розслідування [2, с. 201].

М. А. Погорецький зазначає, що питання про наявність кола ознак кримінального правопорушення як підстав для початку кримінального провадження, а також даних про конкретні елементи його складу, повинні вирішуватися слідчим та прокурором у кожному конкретному випадку залежно від характеру кримінального правопорушення, індивідуальних особливостей і конкретних обставин його вчинення. Погоджуємося з цим і вважаємо, що попередній (фільтраційний) етап, пов'язаний з перевіркою обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, буде сприяти реалізації завдань кримінального провадження [3, с. 99].

З урахуванням наведеного виникають такі проблемні питання:

1) як діяти слідчому, прокурору якщо особа відмовилася поставити свій підпис щодо попередження її про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення; 2) як повинен діяти слідчий, прокурор при отриманні анонімних заяв та повідомлень про кримінальне правопорушення поштою або іншим засобом зв'язку. На наше переконання, відомості про кримінальне правопорушення, зазначені в таких заявах чи повідомленнях, можуть вноситися до ЄРДР лише за умови, якщо вони підтверджені результатами проведеного слідчим огляду місця події. Після завершення огляду відомості, що підтвердили обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, негайно повинні вноситися до ЄРДР як виявлені слідчим чи прокурором самостійно в результаті слідчого огляду. Непідтверджені результатами огляду місця події відомості не можуть вноситися до ЄРДР, вони можуть бути неправдивим повідомленням про злочин.

Тож, необхідність доповнень чинного КПК України щодо запровадження відповідних попередніх (фільтраційних) процедур перевірки «обставин вчинення кримінальне правопорушення» не викликає сумнівів у науковців та практиків правоохоронних органів України.

Література

1. Дрозд В. Г. Правове регулювання досудового розслідування: проблеми теорії і практики: монографія. Одеса. Видавничий дім «Гельветика», 2018. 448 с.
2. Аленін Ю. П. Початок досудового розслідування за КПК України 2012 року. *Юридичний часопис НАВСУ*. 2013. № 1. С. 198–203.
3. Погорецький М. А. Початок досудового розслідування: окремі проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства*. № 1. 2015. С. 93–103.